

RASCOALA ȚĂRANILOR DIN 1907 ÎN JUDEȚUL BUZĂU

de GH. CEAUȘEL și D. IONESCU

Limitele teritoriale ale fostului județ Buzău s-ar suprapune astăzi, cu câteva diferențe în minus, peste raioanele: Buzău, Beceni, Cislău, Mizil și Pogoanele.

Suprafața totală însuma atunci 4 943 km², cu o populație de 245 392 locuitori, repartizați în 107 comune rurale și două urbane (Buzău și Mizil).

Statisticile pe care le avem din 1905 arată că din suprafața totală cultivabilă de 316 382 ha, marea proprietate deținea 53% adică 165 614 ha¹. Moșieri mari ca Grigore Constantinescu—Monteoru (numai în comunele Sărata și Beciu avea 2 335 ha), frații Marghiloman și îndeosebi Teodor Faranga (avea 4 391 ha în comuna Căldărești) stăpîneau mii de hectare de pământ cultivabil². Restul de 150 769 ha, adică 47%, se repartiza astfel între țărani: 19 895 ha la 18 434 gospodării țărănești pînă la 2 ha, 61 754 ha la 16 549 gospodării avînd între 2 și 5 ha, 45 302 ha la 7 581 gospodării cu 5—10 ha și 23 818 ha la 1 109 gospodării cu 10—50 ha³.

Dintr-un număr de 54 300 de gospodării țărănești, 10 624 (adică 20%) nu posedau nici un petec de pământ. Înăluntru acestor gospodării se aflau 15 944 de bărbați peste 21 ani, sortiți să muncească pe pământul altora.

Dacă la numărul gospodăriilor fără pământ adăugăm și cele 18 434 de gospodării țărănești care aveau numai pînă la 2 ha (în medie, revenea fiecăreia numai cite un ha), procentul gospodăriilor sărace, care se întrețineau muncind și pământ străin sau argățind pe la moșieri și chiaburi, se ridică în județul Buzău, în preajma izbucnirii răscoalelor din 1907, la 54%.

Astfel, și aici, ca pretutindeni în țară, cauza principală a izbucnirii răscoalelor a fost nedreapta repartiție a pământului arabil, însoțită de accentuarea exploatării moșierești.

În legătură cu această nedreaptă distribuire a pământului cultivabil de pe teritoriul județului Buzău este interesant de urmărit și procesul deposedării țaranului de mica lui proprietate. În 1864, din totalul de

¹ G. D. Creangă, *Proprietatea rurală și chestiunea țărănească*, București, 1905, p. 22.

² Arh. St. Buzău, mapa Hotărniciei.

³ I. Adam și N. Marcu, *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura Romîniei*, București 1956, I, anexa 2.

30 395 de gospodării individuale țărănești, numai 2 633 (adică 8,6%) nu au nici un petec de pământ. În schimb, în 1905, proporția celor fără de pământ se ridică la 20%. Adăugînd și gospodăriile mici pînă la 2 ha (categorie care nu există în 1864), procesul de proletarizare a cuprins mai mult de jumătate (54%) din populația satelor județului Buzău, într-o perioadă de numai 40 de ani.

Fără să neglijăm factorul demografic — creșterea populației în acest interval — și nici loturile vîndute țăranilor între anii 1881 și 1889 din bunurile statului, sub presiunea maselor populare, procesul de proletarizare a țăranimii din aceste părți este un fapt peste care nu se poate trece.

Impingînd cercetarea mai departe, observăm că nici cifrele de mai sus nu exprimă destul de exact gradul de sărăcire atins în această perioadă de țăranimea din Buzău: *arendarea lotului propriu pe prețuri de nimic și pe termene lungi a ridicat cu mult peste 54% proporția țăranimii ruinate în aceste părți.*

Printre diversele anchete care s-au făcut în 1907 în cîteva județe ca să se cunoască situația micii proprietăți rurale, s-a desfășurat una și în județul Buzău, inițiată de Constantin Garoflid pe cuprinsul comunei Smeeni, în apropierea căreia își avea moșia. Rezultatul surprinzător, care nu poate fi pus în nici un caz la îndoială, pentru că e relatat de unul dintre marii proprietari, arată cum din totalul de 1 098 pogoane cultivabile, primite de țăranii din satul Smeeni între 1864 și 1907, aceștia înșelați de cămătari, samsari și jefuiți de organele administrative și de fisc, înstrăinaseră sau arendaseră 740 pogoane, adică 67,7%, proporție enormă, decă ne gîndim că satul este așezat în regiune de cîmp, unde densitatea populației nu era atît de mare, iar fertilitatea solului destul de ridicată. Iată ce spune ancheta:

„La început, proprietarul lotului, negreșit, fiind nevoiaș sau vreun an prost, a închiriat parte din lotul lui unui speculant din comună cu 5 pînă la 6 lei poganul, banii dați înainte pe un an.

Arendarea e făcută pe termen lung; în cursul anului, dacă omului îi mai trebuie cîte ceva, sămînță sau altele, le ia tot de la arendașul lotului; sămînță îndoită, marfă de prăvălie pe datorie și cum vrea să i-o pună la socoteală, așa că sînt oameni în această comună care pentru un loc arendat pe zece ani nu au luat decît arenda pe primul an, iar restul de ver la prăvălie și, la socoteală, au mai rămas și datori.

De obicei, arendașii acestor loturi sînt cîrciumari, preoți și frunțașii comunei; tot ei fac și pe negustorii de cereale, cumpărîndu-le de cu iarnă și pe preț de nimic“⁴.

Dar, nu numai arendarea pămînturilor țărănești a pauperizat masele rurale ci și lipsa vitelor. În ceea ce privește animalele de muncă, situația în județul Buzău era următoarea: numai 47% din numărul gos-

⁴ Constantin Garoflid, *Chestia agrară în România*, București, 1920, pp. 93—96.

podăriilor țărănești posedau boi sau cai, în timp ce 53% erau lipsite complet de trăgătoare⁵.

Ancheta sus-menționată relatează și ceea ce se întâmplase cu izlazul comunal din Smeeni, care, în loc să servească pentru pășunatul viteilor sătenilor, ajunge în mâna speculanților un mijloc de a storce noi câștiguri de pe spatele țărănimii:

„Din cele 132 pogoane de izlaz, 26 fuseseră vândute unui circiumar din comună, alte 23 erau date unui chiabur, iar restul se arenda unui speculant la prețul de 10 lei pogonul. Țăranii care aveau vite trebuiau să plătească acestuia pentru pășunat 3,50 lei de oaia stearpă, și, cum el invoiește 9—10 oi pe un pogon, încasează 30—40 lei pentru pogonul care-l costase 8—10 lei. Pentru oile cu lapte și vitele cornute se plătește în natură (brinză, lapte)“.

În satele de munte, situația vitelor era și mai grea. Acolo li se pretindea țăranilor să plătească și apa pe care o beau vitele lor din izvoarele sau fântinile de pe moșie. Reproducem un pasaj din contractul de invoieli agricole încheiat pentru anul 1907, între arendașul Duioiu și țăranii din comuna Sărulești:

„Pentru a avea dreptul la adăpatul vitelor la fântinile și izvoarele de pe moșie, fiecare locuitor va da arendașului, pe vară, cîte o oca (cca. 1,200 kg) de unt proaspăt de fiecare cap de vită mare: vacă, bou, mînzat, juncă etc.“⁶.

Condițiile acestea nemiloase adîncesc sărăcirea maselor rurale, le proletarizează.

Țăranul, fără pămînt și fără vite, ca să nu moară de foame, să-și plătească impozitele arbitrar fixate, să-și întrețină familia numeroasă, trebuia să muncească pămînt străin, în dijmă, sau să intre argat.

Dijma cea mai des întilnită în părțile Buzăului era „una din două“, foarte grea pentru regiunile deluroase ale județului, unde fertilitatea solului, în general, e slabă și transporturile foarte anevoioase. Țăranul, ca să obțină pămînt trebuia să muncească totdeauna peste capacitatea lui de lucru. La dijma urcată și nefertilitatea solului se adăugau prea multele prestații în folosul moșiei, plus rușfeturile.

Munca la tarla se practica și aici, dar pe o scară mai redusă. Numai în cazuri extreme, țăranul se obliga să cultive „cu precădere“, pentru o anumită întindere de pămînt în folosul său, o altă întindere egală sau mai mare în folosul proprietarului.

Condițiile în care se încheiau invoielile agricole erau, de asemenea, extrem de grele. Registrele primăriilor, în care se transcriau invoielile agricole încheiate între țărani și diferiți moșieri, ne oferă destule exemple cu privire la exploatarea nemiloasă a țărănimii din Buzău. Astfel, Cionis, arendașul moșiei Udați—Mînză, la 6 martie 1906, încheie un contract de invoieli agricole cu o parte dintre locuitorii comunei Po-

⁵ I. Adam, și N. Marcu, *op. cit.*, anexa 8.

⁶ Publicat de D. Sîrbescu-Lopătari și Gh. Sătcoianu, în *Regimentul 7 Artilerie*, Buzău, 1935, pp. 189 și 194.

goanele. Ca să-și asigure efectuarea lucrărilor la timp, folosește pentru păioase *munca la tarla*, iar pentru porumb, dijma *una din două*. Pe deasupra, țărani mai sînt obligați să dea: pentru pîndărit de fiecare hectar cîte două duble de porumb, un snop de fiecare claie de păioase sau 4 lei, să transporte bucatele, cocenii și paietele la conac; pentru fiecare opt hectare luate în arendă, trebuiau să muncească în plus un hectar cu păioase (arat, semănat, boronit, grăpat, secerat, legat de snopi, făcut clăi, cărat la mașină. la arman și făcut ogor), și să transporte de fiecare hectar la gara Cilibia (minimum 10 km) 4 hectolitri (4 saci) de produse din orice parte a moșiei, să facă toate muncile unui pogon semănat cu porumb pentru 20 lei etc.

Contractul prevede și sancțiuni, a căror aplicare favoriza abuzurile moșierești. De ex.:

a. Dacă un învoit nu face separatura completă a produselor, i se va lua dijma *două din trei*;

b. Efectuarea muncilor specificate în contract este garantată cu bucatele pe care țărani le au, toamna pe cîmp⁷.

În ceea ce privește condițiile de muncă, țăranul nu are de ales, pentru că, nemaiavînd mălai, lemne de foc, pășune pentru vite, se vede constrîns să accepte de cu iarnă orice condiții și să-și amanezeze mai dinainte forța de muncă pe un preț foarte scăzut; în caz de refuz, proprietarul putea să-și aducă brațe de muncă de oriunde.

Practica de a-și aduce muncitori agricoli din sudul Dunării era foarte larg răspîdită printre proprietarii și arendașii din județul Buzău. Dintr-o convenție încheiată în luna februarie 1902 între arendașul Gheorghe C. Emanoil din Buzău și dragomanul de muncitori agricoli Ivan Necșici, care se obligă să-i aducă 100 de muncitori agricoli — sîrbi de peste Dunăre, între 20 și 45 de ani — pentru 32 de lei lunar de fiecare, se constată cît de dependent economic este era țăranul nostru față de proprietar în ajunul anului 1907.

Oamenii aduși din Serbia rămîn la muncă (sapă, seceră, treier, coasă) pînă la 1 noiembrie. Convenția nu pomenește nimic despre numărul orelor de lucru, nici despre cantitatea sau calitatea hranei. În schimb, se specifică drepturile lui Necșici:

a. Cîte 2 lei de fiecare om adus;

b. Funcția de supraveghetor plătită cu 40 lei lunar;

c. I se recunoaște libertatea de a plăti oamenilor cît va socoti el, nu cît primește de la arendaș, diferențele rămînîndu-i⁸.

De asemenea, impozitele foarte ridicate la care fiscul supunea gospodăriile țărănești, au sărăcit și mai mult țărănimea. Conform datelor

⁷ Arh. St. Buzău, Registrul de Invoieli agricole al comunei Pogoanele pe 1906, — mapa 1907.

⁸ *Ibidem*, Notariatul Tribunalului Buzău, Dos. acte autentice pe luna februarie 1902, actul nr. 703 din 24 februarie 1902. Vezi și convenția dintre arendașul Loebel Akerman și dragomanul de muncitori agricoli Zevkov Radesovici (sîrb), din 4 nov. 1904, cam în aceleași condiții (Arh. St. Trib. Buzău actul autentic nr. 3153/1904.).

furnizate de G. D. Creangă, venitul impozabil la hectar pentru culturile de porumb ale gospodăriilor țărănești din jud. Buzău au fost stabilite în 1905 la 49,60 lei, iar pentru gospodăriile boierești, numai la 28,47 lei, încît în stabilirea sarcinilor fiscale, regimul burghezo-moșieresc găsește că venitul la hectar al unei gospodării țărănești din jud. Buzău era cu 21,25 lei „mai mare“ decît venitul la hectar al proprietății moșierești. Față de alte județe, în care diferența aceasta se ridică chiar pînă la 55,03 lei, Buzăul se clasifică al 20-lea, dar modul de impunere rămîne și aci nedrept și complet inuman⁹.

Nedreptatea fiscală era cu atît mai sălbatică cu cît nici nu se putea compara gradul redus de rentabilitate al unei gospodării țărănești cu gradul de rentabilitate, mult mai ridicat, al unei gospodării moșierești.

Țăranul e înșelat cînd i se măsoară pămîntul, cînd i se face socoteala zilelor muncite și cînd trebuie să predea partea de produse. Cămăta cu dobîndă la dobîndă și înmulțirea excesivă a arendașilor vin să întregească șirul lung al apăsărilor.

La acestea trebuie să adăugăm administrația jăcmănitoare și servilă claselor stăpînitoare, justiția coruptă și părtinitoare, care toate, duc țărănimea fără pămînt la ultima expresie a sărăciei. Mămăliga de mei, fasolea, oțetul de prune și verdețurile constituiau hrana obișnuită a țăranilor din satele Buzăului.

În anii care preced răscoala din 1907 se înregistrează aci mișcările țăranilor din regiunile de deal, și de munte împotriva majorării impozitului asupra borhotului de prune și asupra țuicii¹⁰.

Măsura lovește în micile gospodării țărănești de la munte și deal, care nu-și puteau valorifica astfel fructele: țăranii sînt nevoiți acum să le vîndă pe prețuri de nimic chiaburilor și totodată să consume, la prețuri mari, țuica acestora.

Apariția comisiilor de impunere prin sate provoacă turburări țărănești. Astfel, la 20 octombrie 1900, peste 300 de țărani se adună în comuna Pîrscov, alungă autoritățile comunale și ocupă primăria, hotărîți să nu accepte cu nici un chip comisia de impunere, care lucra în comuna Măgura din apropiere. A fost chemată armata. Un batalion din reg. 8 Dorobanți și un escadron de cavalerie sub comanda colonelului Cocea, împreună cu prefectul județului și cu procurorul, ajung acolo pe la ora 14. Țăranii adunați, purtînd cu ei portretul lui Cuza, cer să nu se aplice legea. În același timp, din comunele vecine, cete de țărani se alătură celor din Pîrscov. Spre seară, lucrurile iau o înțorsătură destul de gravă; la ordinul comandanților cavaleria începe să șarjeze provocînd moartea a 3 țărani și rănind numeroși alții¹¹.

⁹ G. D. Creangă, *op. cit.*, p. 22.

¹⁰ Este vorba de modificarea unor dispoziții din legea impozitului asupra lăturilor spirtoase, votate la 8 octombrie 1900, care înlocuiau taxa de 5 bani pe gradul de alcool cu o dare de 20 bani pentru fiecare decaltru de borhot, indiferent de cantitatea produsă (*Codul General al Romîniei*, București 1903, III, p. 4535).

¹¹ Arh. St. Buzău, Curtea cu Juri, dos. 26/1900.

De asemenea și revoluția rusă din 1905 a influențat lupta țărănimii buzoiene prin potemkiniștii rămași în județul Buzău. Unii din ei se angajaseră mecanici la moara Garoflid (Licev) și la schela petroliferă din Arbănași (Grigori Litvinciuk), alții la o moară cu aburi (Karnaușenco și Kotlear), toți având un nivel politic destul de ridicat¹². Un grup de potemkiniști care lucrau la moara unui moșier din județ organizează în 1906, printre muncitorii agricoli, o grevă la care participă peste 100 de țărani¹³.

Aceste fapte concrete ne duc la concluzia că agitarea spiritelor în direcția unei mișcări de masă era, în aceste părți, o realitate în preajma anului 1907.

Către sfârșitul anului 1906, exista la Buzău și o organizație socialistă, un cerc al „României Muncitoare”¹⁴, dar, ca și în celelalte localități, activa numai pe linie profesională, manifestând un interes foarte redus pentru lupta politică.

Din nordul Moldovei răscoala țăranilor se întinde ca o lavă spre sud și, cu o violență deosebită, izbucnește după 8 martie în diferite județe din Muntenia.

Ecolul celor întimplale în Moldova străbate pretutindeni. Veștile aduse în orașe de gazete și concentrările de rezerviști, care se fac, dau de gândit tuturor.

La Buzău, târgul care se ținea în fiecare duminică, în oborul orașului, adună mii de oameni din toate satele și din toate regiunile.

În această mulțime pestriță, în plină fierbere, se amestecă în dimineața de duminică 11/24 martie 1907 un grup numeros de rezerviști lăsați la vatră de unitățile militare locale, ca surplus de efectiv. Lor li se adaugă un mare număr de târgoveți: băieți de prăvălie, meseriași și calfe din oraș.

De aici, din oborul Buzăului, a pornit răscoala în părțile acestea.

Pe la ora 10 dimineața, o masă de peste 500 de țărani (numărul e luat dintr-o telegramă a prefectului) începe revolta. Masa răsculaților, pornind din oborul orașului, s-a împărțit în două coloane „de câte 250” și au devastat mai multe magazine și case de pe străzile: Cîndescu, Orășanu, Banului, Clemenței și Dobrogei¹⁵.

În același timp, un alt grup de 150 de țărani din comuna Scurtești s-au dus la locuința prefectului conservator Anton Bărdescu din strada Mihai Bravu nr. 10—12 (azi strada Bucegi), căruia i-au cerut, sub amenințare, să anuleze învoielile agricole, încheiate în iarnă cu proprietarii din județ.

¹² Titus Georgescu și Gavril Marcu, *Potemkiniștii în România*, București, 1955, pp. 160—166.

¹³ E. L. Spivacovschi, *Avîntul mișcării muncitorești din România în anii 1905—1906*, trad. în „Studii”, 3 (1952), p. 70.

¹⁴ *Calendarul Muncii pe 1907*, p. 23.

¹⁵ Azi străzile: N. Bolangiu, Banghereanu, Clemenței și Dobrogeanu-Gherea.

Peste 20 de magazine și case de bogătași, din centrul orașului, au fost devastate. La intervenția armatei, se fac arestări; din peste o sută de oameni arestați sînt reținuți la poliție numai 21, fiind socotiți ca cei mai vinovați. Între aceștia erau: 12 muncitori plugari (țărani săraci) din satele vecine orașului, 4 lucrători cizmari, un plăpumar, un fierar, un precupeț și un băiat de prăvălie, toți între 20 și 45 de ani¹⁶.

Este interesant de reținut rolul țăranilor săraci, care, ca pretutindeni, erau și aici în fruntea mișcării.

Actul de acuzare al judecătorului de instrucție îi învinuiește că „au distrus, au devastat și au jefuit mai multe case, și instituții etc.”¹⁷.

Cu toate că prefectul județului, exprimînd punctul de vedere al burgheziei liberale, raporta Ministerului de Interne că răscoala a început la Buzău cu o manifestație antisemită, realitatea a fost însă alta. Devastările din oraș care au cuprins între altele, sinagoga, școala, baia și cîteva magazine evreești, nu s-au datorat țăranilor, ci amestecului băieților de prăvălie, instigați de patronii romîni, aflați în concurență comercială cu cei evrei. Din dosarul instrucțiunii devastărilor ce au avut loc în oraș, se observă că unii mari comercianți au fost acuzați de faptul că ar fi „uneltit împotriva evreilor”; comercianții nu recunosc însă această învinuire. În telegrama prefecturii către Ministerul de Interne, în care se relatează cele petrecute în oraș, se adaugă: „fierberea este mare în mai multe puncte ale județului”¹⁸, — și prefectul cere să se intervină la Ministerul de Război pentru ca regimentele din localitate să nu fie deplasate în alte părți mai înainte de a fi înlocuite cu altele.

Este sigur că prefectul, în raportul său telegrafic, făcea aluzie la cele întîmplate în ziua de 7/20 martie în comuna Baba Ana de unde țăranii, îndemnați de un călăraș cu schimbul care venise din nordul Moldovei, porniseră în masă la Mizil, amenințînd pe subprefect că nu vor părăsi orașul dacă nu vor fi anulate învoielile agricole, prea înrobitoare pentru ei, încheiate în timpul iernii cu proprietarul Theodor T. Ion¹⁹.

Cazuri asemănătoare se petrecuseră și în alte părți²⁰. Toate acestea l-au determinat pe prefect să ceară Ministerului de Interne, încă de la 7—8 martie, ca atît ziarele cît și corespondența venită din Moldova să nu mai fie difuzată prin sate²¹. Cu toate aceste măsuri, răscoala se întinde cu o mare iuțea.

¹⁶ Arh. St. Buzău, Cab. Instr. Trib. Buzău, dos. nr. 39/1907, f. 27.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Mihail Roller, *Documente privind răscoala țăranilor din 1907*, Buc. 1948, vol. I, p. 463.

¹⁹ *Ibidem*, p. 461.

²⁰ În comuna Albești (azi sat al comunei Udați, raionul Pogoanele) țăranii au devastat primăria și percepția, au luat registrele percepției și dosarele primăriei, cu care au aprins un foc mare în mijlocul șoselei, apoi au trecut la conacul moșierului Gună Vernescu, din același sat, pe care l-au devastat, incendiind și aici catastifele, după cum arată informațiile scrise, culese de la învățătorul Roșculeț Gh. din comuna Udați, care se păstrează la Arhivele Statului Buzău, în mapa 1907.

²¹ Mihail Roller, *op. cit.*, vol. I, pp. 461—462.

În după-amiaza de duminică 11/24 martie, grupurile de țărani care participaseră la devastările din oraș și care scăpaseră nearestate, se întorc prin satele lor: Scurtești, Vadu Pașii, Băjani, Focșanei, Mărăci-neni, Zilișteanca, Fundeni, Zărnești, Blăjani, Policiori, Băești-Aldeni, Cernătești, Săpoca²². Tot în această zonă se împrăștiaseră mulți rezerviști lăsați la vatră de regimentul 9 Dorobanți din R. Sărat.

În aceeași zi, prin sate, țărani se adună pe la răspîntiile de drumuri. Noii sosiți povestesc ce se întîmplase în oraș, ce auziseră la regi-ment și prin obor.

Vestea că țărănimea săracă s-a ridicat pretutindeni cutremură satele și toți țărani încep să-și dea seama că nu vor putea să-și cîștige drepturile de la cei ce-și bat joc de munca lor, decît numai prin luptă; dușmanul căruia trebuie să-i facă față e aci, lingă fiecare din ei; e stă-pînul pămîntului muncit de ei.

Astfel se creează repede, în această zonă, ce se întinde peste văile Cilnău, Slănic și Sărățel — afluenți pe stînga ai Buzăului — o stare de spirit agitată și grupuri de țărani încep să acționeze.

Trebuie să ținem seama că în această regiune deluroasă, în care fer-tilitatea solului este, în general, mai slabă, dijma *una din două* devenise prea grea. Pe de altă parte, circa 80% din moșii erau exploatare prin intermediul arendașilor, unii ca fostul vagmistru Buculescu de la Săpoca — fiind adevărați zbiri sub care gemeau satele; demn de relevat este și faptul că în această zonă activaseră cu temei doi învățători apropiați de popor: Ion Mihail și Iacob Gogan. Aceștia, cu toată confuzia lor ideo-logică, considerind clasa țărănească ca o clasă omogenă înlăuntrul căreia nu deosebeau pe țărani săraci de mijlocași și de chiaburi — fiecare cu inte-rese și obiective de luptă socială diferite —, luptaseră cu bună-credință, convinși că prin bănci populare, obștii satești, cooperative, pot să înlă-ture pe arendași, ușurînd astfel situația țărănimii.

Un alt sector în care învățătorii apropiați de popor se remarcaseră, fuseseră școlile de adulți, cercurile culturale și șezătorile populare, prin care se exercita o influență directă asupra țărănilor²³.

Din analiza critică a documentelor pe care le avem, observăm că în devastările care au avut loc în seara de 11/24 martie în satele Policiori, Gura Văii și Joseni, învățătorul Iacob Gogan a fost alături de țărani. Mișcările de pe această vale, a Sărățelului, au fost însă limitate²⁴.

²² Arh. St. Buzău, Cab. Instr. Trib. Buzău, dos. nr. 51/1907, fila 5 verso.

²³ În opoziție cu munca unor învățători săraci (Ion Mihail) și cu spirit democ-rat, stă lăcomia nemăsurată a doctorului C. Angelescu, fost mult timp ministrul Instrucțiunii Publice și mare moșier în jud. Buzău, care specula crunt țărănimea de pe domeniile sale. În concesiunile petrolifere pe care le-a încheiat în 1905 cu țărani din comunele Policiori, Beciu și Gura Sărății, în timp ce societățile strălne plăteau 6% din venitul net, plus despăgubiri pentru pomii distruși și terenurile ce vor servi instalațiilor, el da numai 5% din venitul net și altceva nimic (Arh. St. Buzău, acte autentice, Tribunalul Buzău, ianuarie 1905).

²⁴ Mihail Roller, *op. cit.*, vol. II, pp. 351–352.

Mai puternice au fost acțiunile de pe valea Slănicului, cu centrul la Săpoca și Băești-Aldeni, și în special mișcările de pe valea Cîlnăului, avînd ca pivot principal satele ce formau atunci comuna Zilișteanca.

În seara zilei de 11 martie în satul Aliceni se adunară grupuri mari de țărani în frunte cu Nicolae Niță, Gheorghe T. Stoica, Tudor Florea Mihai, Ghiță Anghel, Ion Cristea și alții. Primul atac al acestui grup a fost îndreptat asupra conacului moșierului Nicu Cerchez. Arendașul era un olandez, Wilhelm Cochmann. Țăranii, fără să mai parleză, îi cer să rupă contractele de învoielii agricole, încheiate în iarna care trecuse. Tactica la care recurge administratorul Ștefănescu — frecventă de altfel — e făgăduiala că, fiind noapte, să vină a doua zi dimineața, cînd va face totul²⁵. Țăranii nu se arată mulțumiți, dar intervenția preotului Andrei Sburlan, — care s-a dovedit a fi unealta moșierului — îi temperază.

În dimineața zilei de 12/25 martie, țăranii, înarmați cu topoare, leuci, furci, coase, flinte vechi și ruginite, se adună grupuri, grupuri. Nu sînt numai bărbați; acestora li se alătură femeii și chiar copiii. Furia țăranilor împotriva moșierilor se dezlănțuie puternic și grupele înarmate se îndreaptă către conacele boierești din regiune: la conacul lui Nicu Cerchez din Aliceni, datorită intervenției diversioniste a preotului Sburlan din Zilișteanca²⁶, răsculații se mulțumesc numai cu ruperea contractelor de învoielii agricole; conacele lui Mișu Antonescu din Zilișteanca și al lui Costică Cătuneanu din Haimanalele, părăsite de administratori, au fost complet devastate.

În alte sate: Grăjdana, Policiori, Săpoca ș.a. buțile cu țuică și cu vin sînt vărsate, vechilii și logofeții sînt puși pe fugă, iar femeile și copiii își împart cerealele din hambarele moșierilor²⁷.

Către ceasurile opt, în cursul aceleiași zile, alte cete de răsculați se regroupează pe șoseaua națională care leagă R. Sărat cu Buzăul. Acestora li se adaugă țăranii din Scurtești, Ciocîrlia, Băjani, Focșanei și Mărăci-
neni; numărul lor, înregistrat de documentele timpului, se ridică la peste 3 000²⁸.

În timp ce vestea răscoalei se răspîndește cu iuțeala fulgerului în multe alte sate, masa de răsculați se îndreaptă spre orașul Buzău.

În oraș, unde mișcările țărănești din această zonă nu erau cunoscute în amploarea lor, autoritățile civile și militare erau totuși în panică. Toate intrările în oraș erau puternic păzite de trupele din garnizoană, iar detașamentele trimise la podul de peste riul Buzău — pe unde se zvonea că va fi atacat orașul — au fost întărite. O companie din regimentul 8 Dorobanți, formată din două plutoane, comandată de căpitanul

²⁵ Arh. St. Buzău, Cab. Instr. Trib. Buzău, dos. 51/907, filele 5—6.

²⁶ Acțiunea împăciuitoare a preotului Sburlan nu s-a oprit aci. Îl găsim și între răsculații porniți spre Buzău. (Arh. St. Buzău, Cab. Instr. Trib. Buzău, dos. nr. 40/907 și 41/907 conexate).

²⁷ *Ibidem*, dos. nr. 51/907, fila 5—6.

²⁸ *Ibidem*, dos. nr. 40 și 41/907 conexate, f. 6 verso.

Munteanu Vasile, primește ordinul să oprească pătrunderea răsculaților în oraș. Soldații, postați la capul podului dinspre oraș, văd vilvătăile care mistuiau conacul moșierului Popovici din Mărăcineni, sat așezat dincolo de apă²⁹.

Pe la ora 10 dimineața, în ziua de 12/25 martie, căpitanul Munteanu, comandantul detașamentului, ordonă soldaților să pornească în pas alert și să ocupe celălalt capăt al podului, dinspre R. Sărat, amenințat a fi ocupat de răsculați. Soldații nu pot ajunge la timp și coloanele de țărani intră pe pod. Podul de peste Buzău nu a avut nici atunci și nu are nici astăzi o lungime mai mare de 400–500 m. Cele două plutoane sînt oprite la capătul de dincoace al podului și așezate în poziție de luptă, cu mîinile pe închizătoarele armelor și cu baionetele puse. Țăranii de pe pod se apropie la mai puțin de 100 m. După somațiile făcute comandantul ordonă să se tragă în țărani. Soldații însă trag în vînt. Salvele de foc se repetă; mulțimea îndirjită nu dă un pas îndărăt. Soldații, la comanda ofițerilor, încep să lovească cu baionetele în răsculați. Cînd locotenentul Mănăilă începe să tragă în plin, țăranii sînt nevoiți să se retragă³⁰. Opt răsculați morți și zeci de răniți înroșesc cu sîngele lor proaspăt traversele podului de lemn de peste riul Buzău.

Dintre cei opt țărani căzuți morți pe loc, se pare că 5 au fost loviți numai de gloanțele locotenentului Mănăilă. Un altul, lovit mortal de un glonte rătăcit, a fost găsit pe malul celălalt; a fost ridicat și înmormîntat în satul său Focșănei. Alți doi au căzut morți la capătul podului, loviți de baionete. Adăugînd și pe cei 3 răniți decedați în spital, numărul țăranilor uciși mișelește se ridică la 11.

E adevărat că episodul cel mai dramatic s-a desfășurat aci, lîngă oraș, pe podul care leagă cele două maluri ale riului Buzău, dar răscoalele de pe cuprinsul fostului județ Buzău nu s-au limitat numai la acest episod.

Documentele ne vorbesc despre țărănimea care a trecut, pe aproape toată întinderea județului, la forme destul de violente de luptă împotriva moșierimii asupritoare. În 41 de comune au izbucnit mișcări care au fost înăbușite sîngeros prin intervenția armatei.

În unele sate, țăranii taie liniile telefonice, distrug conacele și toate acareturile moșiilor, pun pe foc mobilierul și condicele împreună cu catastifele. Astfel de acțiuni au avut loc în comunele: Policiori (la conacele moșiilor Butculescu și Deșliu), la Dimiana (conacul moșiei Periețeanu); în comuna Vintilă Vodă, arendașul Tache Tocilescu scapă de furia răsculaților și se baricadează în mănăstire. La Niculești, conacul moșiei Negropontes a fost complet dărîmat, precum și conacul lui Picleanu tot din Niculești și al lui Duloiu din Sărulești; în comuna Albești, la conacul moșiei lui Gună Vernescu; în comuna Cernătești, la conacul moșiei Buculescu; în comuna Odăile, la conacul moșiei Hara-

²⁹ Arh. St. Buzău, mapa 1907.

³⁰ *Ibidem*, Cabinetul de Instrucție al Tribunalului Buzău, dos. nr. 40 și 41/1907, conexate, fila 7. Vezi și originalul declarației lui N. Bolanovici la Arh. St. Buzău, mapa 1907.

lambie Rălescu, armata trăgînd în răsculați, doi țărani au fost grav răniți; în comuna Lapoș, la conacul moșiei lui Mihale Georgescu, care a fost prins de țărani și ținut sub stare de arest pînă ce a sosit armata, care l-a eliberat³¹; în comuna Mihăilești, unde țărani au devastat armanul, incendiind șirele de paie ale arendașului Pulopolu; în comuna Scurtești, conacul din Băjani al moșieresei Ralița Leonida; în satele Săpoca și Valea Puțului, la conacele moșiilor Filipescu și în toate celelalte sate, care se înșiră pe șoseaua de la Săpoca la Mărăcineni.

Demn de reținut este faptul că agitația principală pe valea Slănicului a fost dusă de muncitorul Fraz Zameș (în vîrstă de 32 de ani, originar din Plenița – Dolj), mecanic la moara din satul Mătești, comuna Mărăcineni (7 km distanță de oraș). Actul de anchetă îl arată pe Zameș drept „capul răsculaților” în distrugerea conacelor din satele Mătești, Potoceni și Mărăcineni, iar amintirile octogenarilor spun acum despre el că „a străbătut atunci cu bicicleta întreaga vale a Slănicului pînă la Vintilă Vodă” (40 km nord de Buzău), îndemnînd pe țărani săraci să se răscoale împotriva moșierilor³².

Fiind arestat de către autorități și acuzat de „atentat contra siguranței statului”, este judecat împreună cu alți 25 de țărani din Mărăcineni de către Curtea cu juri în iulie 1907 și condamnat să plătească solidar 4 300 lei despăgubiri proprietarilor care se constituiseră parte civilă în proces. Întregul dosar al procesului devastărilor din comuna Mărăcineni, îl înfățișează pe Zameș ca primul acuzat³³.

Cu toată lipsa unei documentații sigure, nu e greu de bănuț astăzi existența unor strînse relații între muncitorul mecanic Zameș (care locuia în oraș) și potemkinistul Lîcev, mecanic și el în acel timp la moara Garoflid³⁴, așezată în marginea șoselei, care leagă orașul cu Mărăcineni.

În alte părți, țărani au intrat cu plugurile pe pămînturile moșierești, refuzînd să respecte condițiile grele ce li s-au impus prin învoielile agricole. Astfel de cazuri sînt semnalate în comuna Padina din sudul județului, pe moșia arendașului Găetan; de asemenea, în comunele Boldești și Grădiștea, tot din regiunea de cîmp, precum și în satele din jurul Mizilului: Baba Ana, Cireșanu, Mărăcini, Schipoaia. Țărani din aceste sate sînt derutați de la acțiunea lor, deoarece, veniți în masă la conacul moșiei lui Plutarh Mareș de lîngă Mizil, au fost luați cu vorba de primarul orașului, care-i convinge că ar avea ordin să le împartă pămîntul. Ei intră cu plugurile pe moșia proprietarului și muncesc cît pot, pentru ca după înăbușirea răscoalei și împinzirea satelor cu armată, să nu li se mai recunoască nimic³⁵.

³¹ Fapt deosebit aci este participarea oamenilor curții, înarmați, la paza moșierului și a conacului, în prima fază; cînd însă răsculații au pus mîna pe moșier și stăpînire pe conac, sa-u alăturat și ei, țăranilor. (Arh. St. Buzău, declarația lui Andrei, invalidul din Lapoș, mapa 1907).

³² Arh. St. Buzău, mapa 1907, declarația lui St. Crăciun.

³³ *Ibidem*, Curtea cu Juri, dos. 10/1907.

³⁴ Titu Georgescu și Gavril Marcu, *op. cit.*, p. 161.

³⁵ Arh. St. Buzău, mapa 1907, mărturii culese de la Spirică Anastasiu din Mizil.

Tot atunci și țărani din satele de munte (Nehoiși) intră în pădurile statului — care mai înainte fuseseră ale lor — și își iau lemne de foc, amenințând cu moârtea pe primarul care încerca să-i oprească³⁶.

Rapoartele telegrafice pe care prefectura le înaintează zilnic Ministerului de Interne semnaleză agitații și mișcări țărănești și în comunele: Simileasca, Cindești, Cănești, Cochirleanca, Cilibia, Gherăseni, Movila Banului, Maxenu, Țintești, Padina, Gura Sărâții, Boboc, Valea Scheilor, Jugurești și Mărunțișu, unde numai trimiterea imediată a trupelor călări izbutește să le înăbușe.

Interesante sînt de asemenea atacurile date de țărani împotriva unor stații de cale ferată de pe cuprinsul județului Buzău; astfel țărani din satul Vadu Pașii atacă în noaptea de 14 spre 15 martie un tren de marfă ce venea dinspre Buzău. Atacuri de acest fel s-au mai produs și în stațiile Joița și Cilibia, unde s-au trimis apoi detașamente militare pentru a asigura traficul pe calea ferată.

O acțiune caracteristică a fost atacul dat de răsculații din satul Hoinari, pendinte de comuna Fundeni, împotriva conacului și mai ales a vechilului moșiei, pe care Alexandru Marghiloman o avea în Fundeni, în ziua de 12/25 martie. Deoarece vechilul Nicolau a încercat să fugă cu trenul din gara Joița, țărani din Hoinari s-au luat după el și l-au prins în gară, înainte de a pleca cu trenul. Înarmați cu topoare, cu furci, cu bite și cu ce au găsit la întimplare, țărani înconjură gara, îl prind pe Nicolau și pe alți doi însoțitori ai săi, pe care-i bat. Numai datorită intrării în gară a unui tren de persoane, vechilul moșieresc a putut scăpa de urmărirea țăranilor³⁷.

O altă formă, pe care a luat-o împotrivirea țăranilor la Buzău, a fost și nesupunerea la concentrare.

Unii învățători pensionari, din satele de munte, citează cazuri de concentrați care n-au mai ajuns la regimente, ci s-au alăturat cetelor de răsculați, care devastau conacele moșierești³⁸.

Represiunea. În urma pactului încheiat între partidele burghezo-moșierești și schimbarea guvernului, prefectul conservator, Anton Bărdescu, fu înlocuit la 13/26 martie cu Constantin Iarca, membru al partidului liberal, care a condus represiunea.

Mijloacele n-au fost alese. S-a folosit întregul aparat de stat și în special armata: instrument docil în miinile claselor exploatoare. Buzăul avea atunci un regiment de infanterie, unul de artilerie și un escadron de călărași. E adevărat că o baterie din reg. 7 Artilerie, echipată de război, a fost imbarcată în ziua de 10/23 martie și deplasată la Cîmpina pentru paza regiunii petrolifere. De asemenea, un batalion din reg. 8 Dorobanți, avînd efective de război, a fost imbarcat și deplasat tocmai în județul Dolj. În schimb, a fost adus aci un escadron de călărași din Prahova.

³⁶ Mihail Roller, *op. cit.*, vol. I, p. 474.

³⁷ Arh. St., Buzău, Cabinet Instr. Trib. Buzău, Dos. nr. 40—41/1907, conexate, fila 7—8.

³⁸ *Ibidem*, mapa 1907.

De la început, câteva contingente de rezerviști fură chemate la unități și în oraș luă ființă un fel de „stat-major“ pe județ, format din reprezentanții unităților militare din localitate. Biroul de lucru era instalat în clădirea palatului comunal.

Toate concediile, permisiile și învoirile în afară ale trupei fură contramandate cu începere de la 8/21 martie; unități de infanterie și artilerie, cărora li se atașează călărași aduși din Prahova și jandarmi locali călări, sînt deplasate îndeosebi pe valea Slănicului, a Sărățelului și a Cîlnăului. Alte unități sînt consemnate în cazărmi și menținute în stare de alarmă. Oriunde izbucnesc agitații, în satele cele mai îndepărtate (Valea Scheilor, Trestioara), se trimit trupe călări, prevăzute cu cîte 1–2 piese de artilerie pentru intimidare. În cazărmi, ofițerii sînt obligați să vorbească ostașilor despre pericolul care amenință „patria“; în sate ofițerii sînt procurori și executori.

După reprimarea mișcărilor urmau cercetările și arestările. Unii dintre ofițerii de infanterie, trimiși pe valea Slănicului, conduc ancheta după indicațiile pe care le dau logofeții și oamenii curților moșierești. Țăranii, socotiți vinovați, sînt reținuți în beciurile primăriilor, schingiuiți și bătuți pînă la sînge cu vîna de bou (căpitanul Simionescu și locotenentul Georgescu din reg. 8 Dorobanți au săvîrșit adevărate acte de cruzime în comuna Vintilă Vodă). Iată cum povestește Pretor Grigorescu, administrator de plasă, cele văzute la Vintilă Vodă.

„Îi cerui să-mi arate pe cei *cercetați*. Nu vă voi mai spune impresia ce avui, cînd, în obscuritatea unui beci umed și ruinat, văzui grămădiți ca niște obiecte inerte, peste cincizeci de țărani. Rupti, zdrențăroși, unii trîntiți pe jos, alții lipiți de perete cu capul gol și cu fețele speriate, mă primiră într-un vaer ce-ți cutremura toată ființa. Unii cu pete de sînge pe obraz, pe față și pe haine, iar alții cu trupurile înțepenite și cu urme vinete de vergi pe tot corpul, îți dau mai mult impresia unor făpturi desființate, descompuse... mai mult cadavre decît oameni“³⁹.

Mulți dintre țărani răsculați au fost trimiși la Buzău, sub escortă. Nu cunoaștem numărul precis al tuturor arestațiilor, dar totalizînd grupurile care încep să fie anchetate, Buzăul a avut nu mai puțin de o mie de țărani arestați atunci. Deducem aceasta și din faptul că beciurile palatului comunal din oraș (un adevărat labirint) nemaifiind suficiente, mulți au fost închiși în cazărmiile regimentului 8 Dorobanți.

Arestații au fost ținuți și maltratați în condiții care degradează ființa umană. În fiecare zi, dimineața, se scotea în curtea interioară a palatului cîte un grup de 40 țărani, cu o puternică pază de sentinele, avînd arma încărcată, gata de tragere. Dintre aceștia, se lua cîte unul la cercetare, pe sala poliției, care se afla la parterul palatului. Țăranul era așezat cu fața în jos pe o masă, un gardian îl ținea de cap și altul de picioare. De o parte și de alta a mesei se aflau alți doi gardieni, avînd în mînă cîte o vînă de bou cu care loveau pe rînd pînă ce sîngele ieșea prin cămașă.

³⁹ Reprodus din lucrarea *Regimentul 7 Artilerie* de D. Sîrbescu-Lopătari și G. I. Sătcoianu, p. 190.

Mulți dintre țărani bătuti de moarte, erau trimiși înapoi la beci, cercetarea reducându-se de multe ori numai la aceste sălbătice schingiuri⁴⁰.

Curtea cu juri instalată în localul liceului Hașdeu din Buzău, judecă pe țărani în loturi de câte 25—30 persoane. Proprietarii sau arendași (Borănescu, Andreescu, Heraru, Peclaride și alții), încurajați de aparatul administrativ, se constituie parte civilă, avînd grijă să-și exagereze pagubele suferite. Prin sentințe, ei obțin mari despăgubiri bănești, cu toate că țărani înspăimîntați restituiseră între timp cea mai mare parte a cerealelor, vitelor și celorlalte bunuri însușite cu ocazia devastărilor și incendiilor.

Furia arendașilor și a proprietarilor s-a năpustit oarbă și asupra învățătorilor care participaseră la răscoală alături de țărani. Menționăm cazul învățătorului Ion Mihail de la Băești, care a fost luat din școală, bătut în fața elevilor săi, legat și adus la Buzău. Același tratament a fost aplicat și lui Iacob Gogan din Policiori⁴¹. La ancheta care s-a făcut, dovezi concrete nu s-au putut aduce împotriva lor, țărani refuzînd să divulge numele celor care luptaseră alături de ei; dar în comunele în care lucraseră, acești doi învățători nu s-au mai putut întoarce. Potrivit propunerii pe care revizorul școlar o face ministerului, se dispune transferarea lor în alte sate, pentru „vina” de a fi arătat țăranilor obijduiți că în această luptă dreptatea este de partea lor⁴².

Detasamente de soldați continuă să staționeze în tot cursul lunii aprilie 1907 în comunele în care se semnalaseră agitații. Țărani sînt vînați pretutindeni, legați cot la cot în lungul unei prăjini, tîrîți noaptea prin ploaie și noroi, aduși la Buzău și stilciți în bătăi. Teama ca răscoalele să nu izbucnească cu și mai mare furie, o dată cu începutul primăverii, silește organele anchetatoare să facă trierea tîrziu de tot, iar pe noul prefect, Constantin Iarca, să ceară unor proprietari și arendași să nu impună cu forța invoieli agricole inacceptabile pentru țărani⁴³.

De altfel, atmosfera de luptă n-a încetat în părțile Buzăului după înăbușirea din martie 1907. Chiar în lunile iulie—august 1907 se semnalează în unele sate refuzul țăranilor de a ieși la cîmp pentru executarea angajamentelor agricole.

Ca urmare a acestei situații, constatăm că și Buzăul a fost unul din cele 8 centre din țară, în care s-au organizat atunci coloane de trupe volante, gata să intervină acolo unde se iveau noi „dezordini țărănești”⁴⁴.

⁴⁰ Arh. St. Buzău, declarația lui Vasile Dinu din satul Plăișor, com. Pănătău, raionul Cislău, — mapa 1907.

⁴¹ Mihail Roller, *op. cit.*, vol. II, pp. 351—353.

⁴² Menționăm aci și un alt caz, al învățătorului reacționar Constantin Vijilac din com. Trestioara, de pe Valea Sărățelului, pe care actele ce ni s-au păstrat de atunci îl arată că s-a pus în serviciul represunii și a denunțat pe răzvrățiții din comuna sa organelor anchetatoare. Raportul revizorului școlar, din care am luat această informație, adaugă însă că, ulterior, amenințat cu moartea de țărani, Constantin Vijilac a trebuit să-și ceară mutarea în altă parte, Mihail Roller, *op. cit.*, vol. II, pp. 351—353).

⁴³ Mihail Roller, *op. cit.*, vol. I, pp. 472—473.

⁴⁴ „Evenimentul” din 6 iulie 1907.

Izbucnită din aceleași contradicții social-economice, ca și-n restul țării — unele mai înăsprite aci — în ansamblu, răscoala țăranilor din județul Buzău a luat mari proporții atingînd un înalt grad de intensitate. Dovadă sînt numeroasele acțiuni întreprinse de țăranii răsculați și, pe de altă parte, comportarea criminală a autorităților.

Pretutindeni, țăranii n-au întîmpinat nici o rezistență din partea administrației conacelor și, uneori, satele au rămas cîteva ore în mîinile lor, cum s-a întîmplat în comunele Lapoș, Grăjdana și Zilișteanca.

Forța motrice a răscoalelor au rămas țăranii săraci. Rolul muncitorului Franz Zemeș în fruntea răsculaților de pe valea Slănicului, înmulțește cazurile concrete cunoscute pînă acum cu privire la lupta spontană a muncitorimii alături de țăranii în răscoalele din 1907.

În problema participării învățătorilor la răscoală, cazurile concrete relatate în cuprinsul lucrării, impun deosebirea netă pe care trebuie să o facem între învățătorii curajoși, legați de popor, capabili să lupte alături de el (Ioan Mihail) și învățătorii și preoții chiaburi, partizani ai regimului burghezo-moșieresc și dușmani ai răsculaților (Constantin Vijiiac și preotul Sburlan).

Fără o ideologie clară, fără o conducere care să coordoneze mișcările după un program, bine definit, luptele țăranilor au fost înăbușite de trupele numeroase aflate la dispoziția claselor conducătoare.